

כנס לציון היום הבינלאומי ללא

עישון

שינוי נורמה חברתית –

פרופ' גוסטבו מש, החוג לסוציולוגיה,

אוניברסיטת חיפה

- נורמות חברתיות, מבחינה סוציולוגית הם חלק של המבנה החברתי של החברה.
- ערכים ונורמות הם הכללים שמגדירים את הציפיות הדדיות וממוסדות של התנהגות חברתית בחברת המון.
- נורמות חברתיות
- הם מורי דרך להתנהגויות.
- צפיות הדדיות של התנהגות קולקטיבית בחברה
- נורמות מנחות את "מה ההתנהגות המקובלת" או "ההתנהגות המתחייבת" במצבים חברתיים שונים.
- (כמו למשל לעמוד בתור בבנק, לשלם בנסיעה בתחבורה ציבורית או כבישי אגרה).

- נורמה חברתית שונה מעמדות או אמונות. עמדות ואמונות הם של פרטים, נורמות של חברה.
- אכיפת עמדות נעשתה באמצעות תחושת בושה או תחושת האשמה של הפרט.
- לעומת זאת נורמות נאכפות באמצעות מוסדות חברתיים (סנקציה בלתי פורמלית כגון ניתוק קשר או defriending), או סנקציות פורמליות באמצעות משפט.
- נורמות קיימות כאשר לאנשים יש צפיות כיצד אחרים מעריכים את התנהגותם. כאשר נורמות דוחות עישון זה לא שלאנשים יש עמדות המשקפות את נזקי העישון. מה שהופך ללא נורמטיבי לעשן היא המודעות שאחרים מתנגדים לעישון, והפרות האסור לעישון יביא לסנקציות חברתיות פורמליות ולא פורמליות.
- הענות עם נורמות היא תוצאה של נסיבות (Bell & Cox, 2015)
- אי וודאות: אנשים בוחנים אחרים כאשר אינם בטוחים מה רצוי ומקובל (צפיות הדדיות).
- זהות: אנשים מתנהגים על פי הנורמות לאור הזדהות עם אחרים ועל מנת להשתייך לקבוצה.
- אכיפה: שומרים על הנורמה כי הקבוצה אוכף אותה בצורה פעילה

על הקשר בין נורמות לערכים חברתיים

- על פי שוורץ ב-2006 ערכים תרבותיים מעצבים ומצדיקים את האמונות, פעולות ומטרות של הקבוצות שמרכיבות את החברה. ההסדרים החברתיים, מדיניות ונורמות מבטאות את הדגש של ערכים תרבותיים בחברות.
- Hofstede שניתח את הערכים התרבותיים של 50 מדינות היגיע למסקנה שהתרבות של הולנד מאופיינת באינדיבודואליזם קיצוני: אנשים שמים ערך גדול על החופש של הפרט לבחור את ההתנהגות שרצויה לו, בחירה אישית מוערכת מאד. כחברה שמה ערך גבוהה על הפשרה וההסכמה בין הפרטים. הדגש על הפרט וחופש הפרט הקשה מאד על שנוי נורמות העישון בהולנד בעיקר על איסור עישון בבתי קפה וברים. הפתרון היה שיש ערך חשוב בחברה זאת שהוא ההתחשבות ברצון של הזר ולכן ניתן היה לבנות על ערך זה על מנת להדגיש שאיסור עישור בברים אינו פוגע בחופש הפרט להתנהגות אלה בהתחשבות בחופש של הזולת לשמור על בריאותו, כי חופש ההתנהגות של מעשן פוגע בחופש של הלא מעשן.

- סוגי נורמות חברתיות
- תוכן הנורמה מתייחס להערכה חיובית או שלילית של התנהגויות.
- נורמות תיאוריות (descriptive norms) מתארות את התפיסה של אנשים **של מה מרבית האנשים עושים** ורצוי למדוד אותו ביחס לרשת החברתית הרלבנטית. למשל: נמצא קשר בין נורמות תיאוריות לבין התחלת עישון. פרטים שהוריהם ואחים ואחיות מעשנים גם נטו להתחיל לעשן בגיל צעיר.
- נורמות של מניעה (injunctive norms) איזה התנהגויות אנשים **חושבים שאנשים צריכים לעשות או לא לעשות ברשת החברתית הרלבנטית**. עישון קשור לתפיסה שהורים והציבור רואים בעישון התנהגות מקובלת.

- הגישה התוצאתית (Consequentialist argument):
- כאשר התנהגותו של הפרט יוצר תוצאות שמשפיעות על קבוצה אחרת של פרטים, הוא מעורר את העניין של האחרים בהתנהגות. הקבוצה מעריכה את ההתנהגות כרצויה או כשלילית ומזיקה לאחרים ומצפה שחברי הקבוצה יעשו דבר דומה. על פי גישה זו, נורמות חברתיות יעודדו המנעות מעישון כיוון שעישון משני פוגע בבריאותם של חברי הקבוצה שאינם מעשנים.
- הגישה היחסית (Relational argument): גישה זאת מדגישה את החשיבות של קשרים חברתיים בהיווצרותם, קיומם והשתנותם של נורמות חברתיות. הלב של הגישה טוענת שכיוון שאנשים מעריכים את החשיבות של קיום של קשרים חברתיים, הם נוטים להתנהג בדרכים שמעוררים תגובות חיוביות של האחרים המשמעותיים להם. מכיוון שיש מניע חזק לנסות ולדמיין לעצמנו איך האחרים יעריכו את ההתנהגות לנו.
- לגבי האחרים המשמעותיים, וגם בהקשר לשנוי של נורמות חברתיות חייבים לציין שכאשר אנשים מדיימים את ההתנהגות שיאמצו, מקדישים תשומת לב מיוחדת לאחרים בעלי סטוס חברתי גבוה או בולט בחברה.

שנוי הנורמות הוא תוצאה של שלושה תהליכים:

"נקודת שנוי או tipping point : הנקודה שבה מספיק אנשים מאמצים עמדות כנגד הנורמה הקיימת ומוכנים לתהליך של שנוי.

נקודת כדור השלג: כאשר יותר ויותר אנשים מתחילים לחקות את אלה שמתחילים לשנות את ההנתיגות על מנת להתאים אותה לנורמה החברתית החדשה.

נקודת שווי המשקל שנוצרת בתום תהליך שנוי הנורמה החברתית

שנוי נורמות חברתיות

מטרת על של שנוי נורמות חברתיות הינה:

ליצור תהליך של denormalization של התנהגות, כך שהיא תתפס כהתנהגות "לא רצויה או לא נורמלית בחברה" וזה מתוך רצון להביא לשנוי היחס החברתי ושנוי ההתנהגות.

גישה של משוב נורמטיבי:

הגישה פועלת תחת ההנחה שאנשים לא תופסים נכון את ההתנהגות והעמדות של אחרים. הם מעריכים יתר או חסר את מידת ההתנהגות של האחרים ואת מידת ההסכמה שלהם להתנהגויות שונות. ככל שיש תפיסה לקויה של ההתנהגות של האחרים ושל הציפיות של האחרים להתנהגות כך הסכוי גדול יותר לאמוץ של התנהגויות לא רצויות או שליליות לבריאות

מספר לנו כיצד אנחנו מתנהגים ביחס לאחרים וזאת על מנת להגביר את המודעות שלנו אם אנו מעל ומתחת למקובל באזור המגורים שלנו. גישה זו היא בשימוש בחסכון באנרגיה ואתם יכולים לראות דוגמה אמיתית בחשבון חשמל ומים שאנו מקבלים שבו מציינים את הצריכה שלנו לאורך זמן לעומת הצריכה בעיר שלנו לאורך זמן. מסתבר שעל ידי כך שמספרים לנו כיצד אנחנו מתנהגים יחסית לשכנים משנה את נורמות הצריכה של אנרגיה שלנו.

- גישה נוספות היא **דיון קבוצתי** עם מנחה שבו המשתתפים מסתכלים בצורה ביקורתית על הנורמות שהם מקיימים ומנסים באמצעות הדיון לנהל שיח ומו"מ על הנורמות של עצמם. גישה זו היא מאד שכיחה בשנוי של נורמות של התנהגויות בריאותיות מסכנות.

- **גישה לגליסטית:** על היחס בין נורמות חברתיות וחוקים אין הסכמה. יש הרואים את השנוי בנורמות חברתיות שנוי חברתי, שמחייב קבוצות להגדיר מה מקובל ומה אינו מקובל ומה חשוב יותר. לאחר קביעת סדר זה יש מקום למסד את הנורמה באמצעות חקיקה, כי הקונצנזוס מגדיל את הסכוי לקיום הנורמה. אחרים רואים זאת הפוך, חקיקה כמנגנון לשנוי של נורמות חברתיות. כמובן שיש לזכור שחקיקה הוא תהליך פוליטי בו מעורבים קבוצות אינטרס מסוגים שונים.

שנוי נורמות חברתיות באמצעות רשתות חברתיות

- VALENTE (2012) הציע שנוי של נורמות חברתיות באמצעות פעולה על רשתות חברתיות. התערבות זו מוגדרת כהתערבות שעושה שימוש ברשתות חברתיות על מנת לגרום לשנוי התנהגותי או לזרז השפעות על התנהגות בקרב פרטים, קהילות או ארגונים.
- ההתערבויות מבוססות על שימוש ברשתות קיימות, הקמה של רשתות חדשות, שבירת או סגמנטציה של רשתות מזיקות
- על פי ולנטה יש מספר סוגים של התערבויות
- א. לערב בשנוי התנהגות אנשים יש להם מקום מרכזי בהעברת מידע או תמיכה חברתית ברשת
- ב. שנוי ברשת או סגמנטציה שלה על מנת להגדיל את ההשפעה של תת רשת על פני תת רשת אחרת
- ג. חיזוק או שנוי מקומם של אנשים שהם מרכזיים לרשת
- ד. שנוי מבנה הרשת על ידי הוספת או קיצוץ של חלקים מהרשת חברתית